

Posudek oponentky na žádost Mgr. Evy Hladíkové o uznání diplomové práce na téma *Tíseň jakožto okolnost vylučující protiprávnost v mezinárodním trestním právu* jako práce rigorózní

V lednu 2014 odevzdala Eva Hladíková diplomovou práci na téma *Tíseň jakožto okolnost vylučující protiprávnost v mezinárodním trestním právu*, jejíž školitelkou jsem byla. Práce splňovala požadavky kladené na daný typ kvalifikačních prací na Právnické fakultě UK, ba jednalo se o práci nadstandardní kvality, ve které autorka osvědčila velmi dobrou orientaci v mezinárodním trestním právu i schopnost samostatné vědecké práce. Obdobné hodnocení práce obsahoval i oponentský posudek prof. Šturmy. Dne 22. ledna 2004 diplomantka práci na katedře mezinárodního práva PF UK obhájila s hodnocením výborně. V květnu 2014 Mgr. Eva Hladíková podala žádost o uznání diplomové práce jako práce rigorózní. S ohledem na kvalitu práce tuto žádost plně podporuji a doporučuji tímto, aby jí bylo vyhověno. V příloze přikládám původní posudek na diplomovou práci.

V Praze dne 8. července 2014

Doc. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D, E.MA
Katedra mezinárodního práva

Příloha: Posudek školitelky na diplomovou práci Evy Hladíkové na téma *Tíseň jakožto okolnost vylučující protiprávnost v mezinárodním trestním právu*

Oblast mezinárodního trestního práva se v posledních letech těší mezi studenty zpracovávajícími některou z kvalifikačních prací značné oblibě. Většina prací má nicméně spíše deskriptivní charakter a přináší málo nových poznatků. Diplomová práce Evy Hladíkové na téma *Tíseň jakožto okolnost vylučující protiprávnost v mezinárodním trestním právu* je v tomto ohledu výjimkou, a to volbou tématu i způsobem jeho zpracování. Diplomantka se zaměřila na institut tísně, který má v mezinárodním trestním právu značný význam, přesto se o něj dosud doktrína, zejména česká, zajímala jen okrajově. Práce je zpracována kompetentně a je napsána odborným a současně čtivým jazykem. Diplomantka prokazuje velmi dobrou znalost problematiky, schopnost pracovat s primárními i sekundárními zdroji a také schopnost se nad složitými otázkami spojenými s institutem tísně zamyslet a zformovat si na ně vlastní, dobrými argumenty podložený názor.

1. Aktuálnost (novost) a náročnost tématu:

Téma tísně coby okolnosti vylučující protiprávnost je aktuální a, navzdory tomu, že tíseň je institut dlouhodobě známý z vnitrostátních právních řádů a opakovaně využitý i v judikatuře mezinárodních trestních soudů, také poměrně nový. Zejména (ale nejen) v české literatuře totiž téma tísně, a okolností vylučujících protiprávnost obecněji, zatím vzbuzuje jen omezenou pozornost. Diplomová práce ukazuje, že to je škoda, neboť téma je teoreticky velmi zajímavé a současně má významné praktické implikace pro trestní řízení s osobami podezřelými ze spáchání zločinů podle mezinárodního práva.

Zpracování tématu kladlo na diplomantku značné nároky. Jak práce dokumentuje, ve vztahu k institutu tísně existuje značná pojmová nejednotnost na vnitrostátní i mezinárodní rovině (srov. sekci *K terminologii* v úvodu práce). Není tak vždy snadné rozeznat, kdy se skutečně jedná o tíseň a kdy jde o některý z jiných, podobných institutů (např. krajní nouze). Obdobně není jednoduché určit, jaké znaky má tíseň vlastně vykazovat. Takových výzev vyvstává při zpracování tématu mnoho, je ovšem třeba říci, že diplomantka se s většinou z nich vyrovnala velmi dobře.

2. Formální stránka práce a využití zdroje: Po formální a jazykové stránce je diplomová práce na dobré úrovni. V textu se objevují některé gramatické chyby (zejména v interpunkci) a překlepy, jejich počet ale vcelku odpovídá tomu, co je u práce daného rozsahu běžné. Práce má nadstandardní rozsah – celkově 124 strany, z toho 105 stran vlastního textu. Diplomantka čerpá z adekvátního množství primárních pramenů i sekundární literatury, která je, vzhledem k tématu vcelku logicky, převážně v angličtině. Ocenění si zaslouží aktivní práce s judikaturou, zejména judikaturou poválečných tribunálů (případ *Einsatzgruppen*) a Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (případ *Erdemović*). Způsob citování zdrojů je standardní.

3. Obsahová stránka práce:

Diplomová práce je rozčleněna do úvodu, pěti kapitol a závěru. V úvodu diplomantka představuje téma a předkládá několik otázek, na něž by v práci ráda našla odpověď (znaky tísně, odlišnosti institutu na vnitrostátní a mezinárodní úrovni aj.); současně uvádí, čím se v práci zabývat nebude (např. obecná historie mezinárodního trestního práva). Celkovým cílem práce je „*teoreticky vymezit tíseň za použití mezinárodních dokumentů i rozhodnutí mezinárodních soudů*“ (str. 6). Za úvodem následuje již zmíněná terminologická sekce, ve které diplomantka upozorňuje na nejednotnost označování institutu, o němž práce pojednává, i na další sporné pojmy – např. ospravedlnění (*justification*) a omluva (*excuse*).

První kapitola se zabývá vývojem institutu tísně v mezinárodním trestním právu a jeho inspirací obdobnými instituty existujícími ve vnitrostátním právu, a to jak v systému *common law*, tak v právu zemí kontinentální Evropy (např. České republiky a Německa, jejichž právní řády diplomantka zkoumá hlouběji). Podrobněji rozebrán je případ *Dudley and Stephens*, který vytýčil základy chápání tísně v anglosaském právním systému. Již tento případ ukázal, jak nelehké může být odlišit tíseň od jiných podobných institutů. O toto odlišení se snaží druhá část práce. Konkrétně zkoumá vztah tísně a krajní nouze a vztah tísně a jednání na rozkaz nadřízeného. Diplomantka dospívá k závěru, že jednání na rozkaz nadřízeného od sebe lze vcelku jasně odlišit, naopak mezi tísní a krajní nouzí pevná hranice není. V závěru podkapitoly věnované vztahu tísně a krajní nouze diplomantka krátce zmiňuje vojenskou nezbytnost (*military necessity*). Uvádí, že „s vojenskou nutností nelze spojovat ani krajní nouzi, ani tíseň. Jedná se o zásadu humanitárního práva, zásadu vedení boje. Vojenská nutnost zásadně neomlouvá pachatele zločinů podle mezinárodního práva“ (str. 41). Během ústní obhajoby by diplomantka mohla rozdíly mezi vojenskou nezbytností a krajní nouzí/tísní rozebrat podrobněji. Třetí kapitola pojednává o dvou klíčových případech týkajících se tísně řešených na mezinárodní úrovni. První je případ *Einsatzgruppen*, který posuzoval americký vojenský tribunál v Norimberku po druhé světové válce. V tomto případě byla poprvé v mezinárodním trestním právu vymezena základní pravidla tísně a současně bylo uznáno, že tíseň může zbavit pachatele zločinů podle mezinárodního práva trestní odpovědnosti. Druhým případem je kauza *Erdemović*, řešená v 90. letech před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii. Kauza se týkala bosenského Chorvata Dražena Erdemoviće, který se za občanské války v Bosně a Hercegovině dopustil série vražd na chráněných osobách, a byl proto obviněn z válečného zločinu. Na základě uplatnění tísně coby okolnosti vylučující protiprávnost mu byl nakonec vyměřen trest v rozsahu (pouhých) pěti let. Diplomantka v práci rozebírá oba hlavní přístupy, které se v rozsudku projeví – odmítavý přístup soudců McDonalda a Vohraha a vstřícný přístup soudce Casseseho. Druhý přístup následně ovlivnil výsledný text Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Současnou podobou institutu tísně se zabývá čtvrtá kapitola práce. Diplomantka institut vymezuje za pomoci šesti prvků, jimiž jsou: a) jednání, které je možno považovat za zločin stíhaný podle mezinárodního práva; b) nátlak vyvolaný pohrůzkou bezprostřední smrti či těžké újmy na zdraví; c) nutné a přiměřené jednání k odvrácení hrozby; d) úmysl pachatele nezpůsobit větší škodu, než je ta, kterou odvrací; e) pachatel si nátlak nepřivodil vlastním jednáním sám; a f) pachatel neměl povinnost nebezpečí snášet. Diplomantka rozebírá jednotlivé znaky a hojně přitom odkazuje na mezinárodní a také vnitrostátní judikaturu. Čtvrtá část práce se dále zabývá rozlišením mezi ospravedlněním (*justification*) a omluvou (*excuse*), které je typické pro kontinentální přístup, a vlivem omylu na využití tísně.

V poslední, páté kapitole se diplomantka zamýšlí nad otázkou, zda by tíseň měla pachateli i v případě nejzávažnějších zločinů (vražda) zajistit plné osvobození, nebo by měla být považována jen za polehčující okolnost umožňující zmírnění trestu. Diplomantka uvádí argumenty ve prospěch i v neprospěch obou řešení a nakonec se, na základě důkladného zvážení všech těchto argumentů, přiklání k první možnosti. Zajímavé je v tomto ohledu odmítnutí kritéria proporcionality. Vztahuje se toto odmítnutí jen na tíseň v případě usmrcení člověka, nebo na tíseň obecně? Závěr práce stručně rekapituluje hlavní poznatky dosažené v jednotlivých kapitolách. Diplomantka současně vyjadřuje naději, že k dalšímu osvětlení podstaty institutu tísně coby okolnosti vylučující protiprávnost by mohla přispět rozhodovací praxe Mezinárodního trestního soudu, sama ale uznává, že tato praxe zřejmě ještě dlouho nebude příliš bohatá. Závěr též obsahuje určité náznaky toho, jakým směrem by se mohl vydat výzkum institutu tísně v budoucnu.

4. Závěry a doporučení:

Diplomová práce Evy Hladíkové *Tíseň jakožto okolnost vylučující protiprávnost v mezinárodním trestním právu* je zdařilou prací, která se zabývá aktuálním a zajímavým tématem. Toto téma zpracovává kompetentním způsobem s dobrou znalostí mezinárodního práva trestního. Přes určité drobné nedostatky spíše formální povahy práce nesporně splňuje požadavky kladené na daný typ kvalifikačních prací na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Proto ji plně **doporučuji** k ústní obhajobě a s výhradou úspěšného průběhu této obhajoby ji předběžně hodnotím jako **výbornou**. Během ústní obhajoby by se diplomantka měla vyjádřit k dotazům uvedeným v posudku a dále by se mohla stručně zamyslet nad vztahem mezi tísní coby okolností vylučujícími protiprávnost v mezinárodním trestním právu na straně jedné a v rámci odpovědnosti států na straně druhé. V čem se oba instituty shodují? V čem se od sebe liší? Jaký je jejich vzájemný vztah?

V Praze dne 13. ledna 2014

JUDr. PhDr. Veronika Bílková, PhD., E.MA